

De Groningse jaren van Sahra Wagenknecht: 'Ze had toen al een reputatie'

Posted on 24 oktober 2024 by Benno de Jongh

Als de voortekenen niet bedriegen, gaat Sahra Wagenknecht de komende jaren een belangrijke rol spelen in de Duitse politiek. De voormalig fractievoorzitter van Die Linke richtte in januari 2024 een nieuwe partij op waarmee ze een onversneden socialistisch geluid laat horen. Wagenknecht legde als tiener en twintiger de basis voor haar politieke ideeën. Ook Nederland speelde hierin een rol: in 1996 behaalde Wagenknecht als 27-jarige haar master Filosofie aan de Rijksuniversiteit Groningen (RUG).

In september 2025 worden Bondsdagverkiezingen gehouden. Bondskanselier zal Wagenknecht naar verwachting niet worden, maar ruim een kwart van de kiezers ziet haar partij BSW (Bündnis Sahra Wagenknecht) als een serieuze stemoptie, bleek onlangs uit een opiniepeiling. Voor linkse kiezers geldt Wagenknecht als alternatief voor Die Linke of de SPD en voor rechtse kiezers als alternatief voor Alternative für Deutschland (AfD).

Met die laatste partij heeft Wagenknecht inhoudelijk misschien nog wel de meeste overeenkomsten. BSW staat net als AfD kritisch tegenover (illegale) immigratie, woke gedachtengoed, 'ecologisch activisme', wapensteun aan Oekraïne en de toenemende macht van de Europese Unie en de NAVO. In de laatste peilingen staat de partij van Wagenknecht op 6 tot 10 procent, voldoende om de kiesdrempel van 5 procent voor de Bondsdag te slechten. Ook bij de eerste echte krachtmetingen scoorde haar partij goed: BSW werd in september bij deelstaatverkiezingen in Thüringen, Saksen en Brandenburg de derde grootste partij.

Hans Heinz Holz

Wagenknechts bijnamen luiden al decennia 'mooie Sahra' en 'rode Sahra', afhankelijk of de bijnaamgever de nadruk wil leggen op vorm of inhoud. De knappe Wagenknecht dompelde zich al op jonge leeftijd onder in het werk van Karl Marx en Friedrich Hegel. In 1995 schreef ze zich in aan de RUG met een helder doel voor ogen: 'Ik wilde afstuderen op de *Hegelrezeption des jungen Marx*. Maar in Duitsland vond ik geen geschikte scriptiebegeleider en in Groningen wel', zei ze een paar jaar geleden in een kort interview op de website van de RUG.

Die scriptiebegeleider was Hans Heinz Holz, de marxistische filosoof die vanaf 1978 is verbonden aan de RUG. Holz had de universiteit van Marburg verlaten en vond een nieuw academisch thuis aan de Rijksuniversiteit. Vermoedelijk had zijn 'vlucht' naar Nederland te maken met het veranderende politieke klimaat in zijn thuisland, met de opkomst van de links-extremistische terreurgroep Rote Armee Fraktion als meest beruchte exponent. Marxistische en aanverwante theorieën raakten steeds meer uit de mode op de Duitse universiteiten. Aan de 'liberalere' RUG was vanaf de jaren 70 meer ruimte voor verschillende geluiden. Dat gold zeker voor de faculteit Filosofie waar toenmalig hoogleraar en een van de grondleggers van de faculteit Bernard Delfgaauw streefde naar pluriformiteit.

Wagenknecht werd geboren in 1969 en groeide op in het Oost-Duitse Jena. Sarha heette toen nog Sarah, maar ze zou de laatste twee letters van haar voornaam later omwisselen als eerbetoon aan haar Iraanse vader. Hij studeerde in de DDR, maar verdween definitief van het toneel nadat hij niet terugkeerde van een bezoek aan zijn thuisland. De zaadjes voor Wagenknechts latere gedachtengoed werden al op jonge leeftijd geplant, vertelde ze in 2017 in een interview met *DW News*. 'Als jonge vrouw was ik al socialist. Ik las het werk van Karl Marx en Rosa Luxemburg en was

ervan overtuigd dat de DDR niets met hun idealen te maken had.' De pientere en principiële Sarha weigerde om na haar middelbare school de verplichte militaire training te volgen, onder het mom van medische klachten. De autoriteiten betichtten haar van sabotage, waarna het haar werd verboden in de DDR een studie te volgen.

Na de val van de muur maakte Wagenknecht dat ruimschoots goed en studeerde ze filosofie en Duitse literatuur aan de Friedrich-Schiller-Universität Jena en de Humboldt-Universität in Berlijn. Wagenknecht brak haar studie in Berlijn af omdat ze 'geen begrip meer vond voor haar onderzoeksdoel'. In 1995 schreef ze een brief aan Holz met de vraag of haar kon begeleiden bij het schrijven van haar masterscriptie. De onorthodox-marxistische, West-Duitse filosoof was sinds 1993 officieel met pensioen, maar bleef als emeritus hoogleraar verbonden aan de vakgroep Dialectische Filosofie van de RUG. In 1996 resulteerde dat in Wagenknechts masterscriptie *Zur Hegelkritik des jungen Marx*.

Charmant Groningen

Holz hield kantoor in z'n huisje in de Blekerstraat, het bochtige straatje achter de toenmalige faculteit Geestenwetenschappen aan de Kraneweg. Daar ontving hij zijn studenten en werden ongetwijfeld lange, serieuze gesprekken gevoerd, onder meer over Marx en Hegel. Holz had een vast ritme; hij verbleef drie maanden aan de Blekerstraat om dan weer drie maanden onderzoek te doen in zijn huis in Sant'Abbondio, aan de Zwitserse kant van het Lago Maggiore.

Ook Wagenknecht verbleef in het studiejaar 1995/1996 niet permanent in Groningen. 'Ik heb op en neer gependeld. Ik moet bekennen dat ik graag langer in Groningen had gestudeerd. De stad, met dat pand van de filosofische faculteit aan de Kraneweg, is zo charmant', vertelde ze in 2014 aan het *Dagblad van het Noorden*, in een interview met Wierd Duk. Het is een van de weinige keren dat Wagenknecht terugblijkt op haar Groningse periode.

'Ik studeerde in Jena en in die tijd, halverwege de jaren negentig, werden aan Oost-Duitse universiteiten veel hoogleraren ontslagen omdat ze politiek belast zouden zijn. Dat klopte niet, vond ik, want velen werden vervangen door docenten uit het Westen die aantoonbaar slechter waren', vertelt Wagenknecht in hetzelfde interview. Hoewel ze Holz niet bij naam noemt en hij bovendien een West-Duitse achtergrond heeft, gold voor hem min of meer hetzelfde: dat er geen gunstige wind

waaide voor z'n politieke opvattingen.

‘Toevallig hoorde ik dat in Groningen klassieke Duitse filosofie op hoog niveau werd gegeven, en in het Duits. Toen heb ik mij er ingeschreven. Het onderwijs, in kleine groepen, was in Groningen erg goed. Ik was verbaasd dat niet-Duitstaligen in staat waren om Hegels logica, waar ik al grote moeite mee had, in de oorspronkelijke taal te begrijpen’, aldus Wagenknecht.

Het was in diezelfde periode dat Wagenknecht de naam kreeg een lastige dame of zelfs ruziezoeker te zijn, al zou je haar met hetzelfde gemak standvastig of principieel kunnen noemen. Ondanks haar bedenkingen bij het DDR-regime, ontkwam ook Wagenknecht vlak voor de val van de muur niet aan het lidmaatschap van de SED (Sozialistische Einheitspartei Deutschlands), de regerende communistische staatspartij. In het Duitsland van na de hereniging kreeg de SED een democratische opvolger, de PDS (Partei des Demokratischen Sozialismus).

Wagenknecht bleef lid en werd in 1991 gekozen in het partijbestuur. ‘Ik vond commentaar geven langs de zijlijn niet voldoende, want ik wilde daadwerkelijk verandering teweegbrengen. Maar dat wilde ik doen als vrijwilliger, niet als beroepspoliticus’, blikte ze terug tijdens een tv-interview bij *DW News* in 2017. ‘Als ik fulltime politicus zou worden zou ik geen tijd meer hebben gehad voor het schrijven van artikelen en boeken. Als beroepspoliticus heb je minder tijd om echt goed over de zaken na te denken, om te lezen en nieuwe ideeën te ontwikkelen.’

Communistisch Platform

Ze werd woordvoerder van het Communistisch Platform binnen de partij. Het merendeel van de PDS-leden wilde het belaste communistische SED-verleden juist van zich afschudden, maar Wagenknecht was het daar niet mee eens. ‘Het is mode geworden om gebeurtenissen uit het verleden los te zien van de historische context’, zei ze destijds. De spanningen tussen rode Sahra en het partijbestuur bereiken een kookpunt tijdens de partijdagen van de PDS in het *Haus am Köllnischen Platz* in Oost-Berlijn in 1995, dezelfde periode dat ze werkt aan haar masterscriptie. Ze wordt tijdens de roerige partijdagen de PDS uitgezet. Wagenknecht wordt door de partijtop gezien als te eigenwijs, te marxistisch en te weinig bereid tot compromis.

Ze wordt door tegenstanders binnen de partij ‘staliniste’ genoemd. Ook wordt ze

vanaf die tijd regelmatig vergeleken met Rosa Luxemburg, met wie ze naast haar activistisme ook uiterlijke gelijkenissen vertoont. Dan al loopt Wagenknecht er piekfijn bij, volgens een van de verslagen van de partijdagen ging ze 'gehuld in zwarte suède laarzen, zwarte rok en witte blouse'. Ook in later jaren kleedt ze zich vaak in plechtig zwart en smetteloos wit, al gaat ze de laatste jaren ook steeds vaker gehuld in bont gekleurde mantelpakjes. Een opvallende verschijning was Wagenknecht al in haar jonge jaren en is ze sindsdien altijd gebleven.

Volgens Jeroen Bartels, die in dezelfde periode als Holz onderdeel uitmaakt van de de vakgroep dialectische filosofie van de filosofische faculteit aan de RUG, ging de komst van Wagenknecht naar Groningen niet onopgemerkt voorbij. 'Wagenknecht was toen nog grotendeels onbekend, al had ze al wel een bepaalde reputatie. Er hing een bepaalde lucht om haar heen: ze was communiste en een slimme dame.'

Haar komst was niet geheel onomstreden, vertelt Bartels, al had dat meer te maken met de status van Holz. 'Er was wel wat onenigheid binnen de faculteit over de master van Wagenknecht bij Holz, die toen al enige jaren met emeritaat was. "Het is niet duidelijk of het formeel kan", was bij velen de gedachte. "Het gebeurt een beetje achter onze rug" was vooral het punt van ontevredenheid over de gang van zaken.'

'Maar Holz had wel enig gezag', zegt Bartels, 'en dus verstomden de protesten vrij snel.' Hoewel Holz minstens de helft van de tijd in zijn huis aan het Lago Maggiore vertoefde, werkte hij hard, herinnert Bartels zich. 'Hij deed z'n arbeid in een hoog tempo en altijd zeer serieus. Dat heeft hij gemeen met Wagenknecht. Het zijn geen types die houden van hun tijd verdoen.'

Academicus én politicus

Haar onverwoestbare arbeidsethos blijkt wel uit het feit dat Wagenknecht ook in de decennia erna nooit echt een definitieve keus heeft gemaakt tussen een carrière als politicus en academicus, zonder dat een van de twee eronder lijkt te lijden. Haar masterscriptie werd in 1997 als boek uitgegeven, toen Wagenknecht alweer terug was in Duitsland. Het is haar eerste boekpublicatie in een lange reeks van meer dan twintig titels. Niet toevallig luistert de uitgever van haar masterscriptie naar de naam Pahl-Rugenstein-Verlag, de opvolger van de uitgever die tot 1989 door de DDR werd gefinancierd.

Het verdwijnen van Wagenknecht uit de PDS is van tijdelijke aard. Ze keert enkele jaren later terug en in 2004 wordt ze verkozen tot lid van het Europees Parlement. In 2009 neemt ze plaats in de Bondsdag voor Die Linke, de opvolger van de PDS. Terwijl ze parlamentslid is, promoveert ze in 2012 cum laude als econoom aan de Technische Universität Chemnitz met het proefschrift *The Limits of Choice: Saving Decisions and Basic Needs in Developed Countries*, over de relatie tussen inkomen en sparen. In 2014 trouwt ze met Oskar Lafontaine, nadat de twee al jaren een geheime relatie hebben, iets waar met name *Bild* regelmatig smakelijk over bericht. De 26 jaar oudere Lafontaine geldt als een politiek zwaargewicht op links. Hij is oud-partijleider van de SPD en stapt later over naar Die Linke.

In haar laatste boek *Die Selbstgerechten* uit 2021, dat zich het beste laat vertalen als de 'De zelfgenoegzamen', zet Wagenknecht zich af tegen politiek links dat zich drukker maakt om het volgen van een bepaalde levensstijl dan om de sociale cohesie in de Duitse samenleving. Volgens Wagenknecht heeft links door de obsessie voor klimaat en identiteitspolitiek geen oog meer voor de noden van de gewone Duitser. Bijna dertig jaar na het gevecht van Wagenknecht met de partijtop van de PDS, herhaalt de geschiedenis zich. De partijbaronnen van Die Linke voelen zich aangesproken en dreigen haar uit de partij te zetten. Dat lukt aanvankelijk niet, maar eind 2023 regisseert ze dan toch zelf haar vertrek.

Machtigste politica sinds Merkel?

Fel, principieel en een ruziezoeker. Welk label je ook op Sahra Wagenknecht plakt, de politica wordt door vriend en vijand beschouwd als een charmante intellectueel en een steeds groter wordende factor binnen de Duitse politiek. In een onrustig politiek landschap lijken de standpunten van de verscheidene partijen zich steeds meer in de richting van de buitenkanten te bewegen, door politiek tegenstanders van BSW en AfD maar al te graag als 'extremen' aangeduid.

Of die beweging een voordeel of een nadeel is voor Wagenknecht, zal volgend jaar moeten blijken bij de landelijke verkiezingen. Dan weten we ook of oudgediende Friedrich Merz voldoende naar de buitenkant meebeweegt om zijn CDU/CSU naar winst te sturen of dat Olaf Scholz tegen alle verwachtingen in zijn tweede termijn als Bondskanselier ingaat. Ook de vraag wie de machtigste vrouwelijke politicus sinds Angela Merkel wordt, zal worden beantwoord. Wordt het Alice Weidel van de AfD of – aan de andere kant van het hoefijzer – misschien toch rode Sahra?

Benno de Jongh is freelance journalist te Groningen en hij publiceert onder meer over sport, politiek en cultuur.

Wynia's Week is er het hele jaar door. Met onafhankelijke, verrassende berichtgeving. Wynia's Week is wel **gratis, maar niet goedkoop**. De lezers, kijkers en luisteraars maken Wynia's Week mogelijk. **Doet u mee? Doneren kan [HIER](#). Hartelijk dank!**